[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری بر اساس الگوی حکمرانی خوب شهری- مطالعه موردی؛ شهر یاسوج

کرامت اله زیاری */ وحید نیک پی**/ علی حسینی***

تاریخ دریافت مقاله: 1390/11/19
تاریخ پذیرش مقاله: 1391/07/16

چکیده

محیط شهری پیچیده، پویا، متنوع و به‌عنوان یک منبع توسعه مطرح است که مستلزم ظرفیت بالای مدیریتی است و حکمرانی خوب شهری قابلیت فراهم کردن آن را دارد. الگوی حکمروایی خوب شهری به‌عنوان فرایند مشارکتی توسعه تعریف می‌شود که به موجب آن همه ذینفعان شامل حکومت، سازمان‌های غیر دولتی و جامعه مدنی وسایلی را برای حل مشکلات شهری فراهم می‌کنند. در این الگو مسئولیت اجرایی مستقیم مدیریت شهری کمتر شده و امکان بیشتری برای برنامه‌ریزی و کنترل از پایین به بالا توسط سازمان‌های غیر دولتی و نهادهای مردمی فراهم شده است. این مقاله با هدف سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری یاسوج بر اساس الگوی حکمرانی خوب شهری تدوین شده است و به بررسی معناداری رابطه بین معیارهای حکمرانی شهری (شفافیت و پاسخگویی، عدالت اجتماعی، آگاهی شهروندی، اعتماد اجتماعی و کارآیی و اثر بخشی) به‌عنوان متغیرهای مستقل با متغیر وابسته مشارکت شهروندان در مدیریت شهری پرداخته است. نوع تحقیق کاربردی و روش مطالعه توصیفی- همبستگی می‌باشد. روش جمع‌آوری اطلاعات، پیمایشی از طریق پرسشنامه بود و تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS صورت گرفت. حجم نمونه تحقیق با استفاده از فرمول کوکران 320 نفر محاسبه گردید. نتایج تحقیق نشان داد که از بعد ذهنی تمایل شهروندان به مشارکت در مدیریت شهری بالاست و بستر بسیار مناسبی برای مشارکت در شهر مورد مطالعه وجود دارد. اما در بعد عینی مشارکت شهروندان از سطح حداقلی پیروی می‌کند. بر اساس نتایج آزمون همبستگی پیرسون، بین معیارهای حکمرانی با متغیر وابسته، مشارکت شهروندان در مدیریت شهری با اطمینان 99% ارتباط معنی داری وجود دارد. همچنین نتایج آزمون مشخص کرد که بین معیارهای حکمرانی ارتباط متقابل و تنگاتنگی وجود دارد.

واژگان کلیدی: مشارکت شهروندی، مدیریت شهری، حکمرانی خوب شهری.

* استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران .
** کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران . sarab2664@gmail.com
*** دانشجوی دکترای تخصصی جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

مقدمه

افزایش سریع جمعیت توأم با گسترش شهرنشینی و رشد و توسعه روزافزون شهرها به ویژه از دهه 1950 میلادی مشکلات فراوانی در کشورهای مختلف به‌ویژه کشورهای جهان سوم ایجاد کرده که این خود موجب گشته سیستم مدیریتی شهر با چالش‌ها و تنگناهایی مواجه گردد. در سیستم مدیریت شهری نوین برای رفع این مشکلات و چالش‌های در زندگی شهری، الگوهای متعددی ارائه شده است. یکی از این الگوها که مدل غالب در مدیریت شهری محسوب می‌شود، الگوی حکمروایی شهری است (برک پور و اسدی، 1388: 35-67). در این مدل مسئولیت اداره عمومی شهر میان سه نهاد حکومت، جامعه مدنی و بخش خصوصی تقسیم شده است که هر سه مورد از لوازم توسعه انسانی به‌شمار می‌روند (ایمانی جاجرمی و دیگران، 1381: 9).

محیط شهری پیچیده، پویا و متنوع، مستلزم ظرفیت بالای مدیریت است که حکمرانی خوب شهری قابلیت فراهم کردن آن را دارد. نظریه حکمروایی مطلوب با شاخصه‌هایی مانند مشارکت جویی، پایداری یا تداوم‌پذیری، حق و اختیار تصمیم‌گیری، عدالت، کارایی و اثر بخشی، شفافیت و پاسخگویی، شهروندمداری و التزام مدنی و امنیت می‌تواند در زمینه نهادینه‌سازی مفهوم مشارکت و ارتقای ارزش‌های مردم سالاری مفید واقع شود (بیدی، 1388: 12؛ UN-Habitat, 2009). الگوی حکمروایی خوب شهری به‌عنوان فرایند مشارکتی توسعه تعریف می‌شود که به موجب آن همه ذینفعان شامل حکومت، بخش خصوصی و جامعه مدنی وسایلی را برای حل مشکلات شهری فراهم می‌کنند. در این الگو مسئولیت اجرایی مستقیم مدیریت شهری کمتر شده و امکان بیشتری برای برنامه‌ریزی و کنترل از پایین به بالا توسط نهادهای خصوصی و مردمی فراهم می‌شود. در اینجا مدیریت شهری از بالا به پایین نیست و مشارکت شهروندان در اداره امور شهر جزو جدایی ناپذیر آن است (McCarney et al, 1995: 8).

در واقع حضور مردم برای حل مشکلات خود مردم امری لازم است. در صورتی که مردم نخواهند یا نتوانند برای کمک به اداره امور شهر یا محله خود گام بردارند احتمال این که مدیریت شهر نتواند مسائل حادی که شهر با آن‌ها روبه‌روست را حل کند، بسیار است. از طرف دیگر اگر برنامه‌ریزان و مدیران امور شهری خواستار اجرا و تحقق برنامه‌های خود هستند باید آن‌ها را با محیط اجتماعی هماهنگ سازند و چنین امری تنها با مشارکت مردم به دلیل شناخت ژرف آن‌ها از نیازها، خواسته‌ها و محیط اجتماعی خود امکان پذیر است (علوی تبار، 1378: 12).

یکی از جنبه‌های مهم نظریه حکمروایی خوب شهری، همان بعد مشارکت است چرا که اصل و بنیان نظریه مذکور بر حکومت مردمی استوار است. یعنی حکومتی که مردم اداره امور را بر عهده خواهند داشت (Dekker & Kempen, 2004: 43). بنابراین حضور و مشارکت مردم در اداره امور از اصول بدیهی و اولیه تحقق این نظریه و گام اول رسیدن به حکمروایی خوب شهری می‌باشد. در این صورت مشارکت نه تنها یکی از ویژگی‌های حکمروایی خوب شهری بلکه گام اول جهت تحقق آن محسوب می‌گردد.

در این پژوهش شهر یاسوج به‌عنوان نمونه موردی انتخاب شده است. این شهر در سال‌های اخیر شاهد توسعه گسترده و تحولات سریع جمعیتی بوده است، که به دنبال خود رشد مهاجرت، افزایش ساخت و ساز، افزایش محدوده‌های شهری و شکل‌گیری خرده فرهنگ‌های اجتماعی متعددی را به‌دنبال داشته است به‌طوری که روند تحولات جمعیتی نشان می‌دهد این

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

شـهر در سـال 1345 بـا 931 نفـر جمعیـت از جملـه مکان‌هایی بوده است که باتوجه به جمعیت پایین، نـام شـهر به خود گرفت و جزو نقـاط شـهری بـه‌شـمار آمـده اسـت. جمعیت این شهر بـا نـرخ رشـدی معـادل 17.1 درصـد در سـال 1355 بـه 2524 نفـر و در سـال 1365 بـا نـرخ رشـد سالانه 20.8 درصدی به 29991 نفر رسیده اسـت و پـس از آن جمعیت این شهر با نـرخ رشـدی معـادل7.2 درصـد در سـال 1375 و 3.7 درصـدی در سـال 1385 بـه ترتیـب 69133 و 100544 نفر را به خود اختصاص داده اسـت. بـه علت انتخاب این شـهر بـه‌عنـوان مرکـز سیاسـی و اداری و خدماتی منطقه، جمعیت شهر در طـی 25 سـال گذشـته بـه شدت افزایش یافته است یعنی جمعیت شهر در ایـن مـدت حدود52.50 برابـر شـده اسـت کـه چنـین افـزایش حجـم جمعیتی در میان کلیه شهرهای ایران کـم نظیـر بـوده اسـت (مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشـماری عمـومی نفـوس و مسکن، سال های 1385-1345).

این میزان افزایش جمعیـت مربـوط بـه مهـاجرین وارد شده به شهر یاسوج به خصوص طی سال هـای 1365 تـا 1375 می‌باشد که در این دوره در مجموع 23739 نفر بـه شهر یاسوج مهاجرت کرده‌اند. بافت اجتماعی ایـن شـهر نشان می‌دهد که عمده این افراد مهاجر را پیلـه‌ورانـی کـه قبل از اصلاحات ارضـی بـه میـان عشـایر کوچنـده ایـن زیست و بوم آمدند بـه خصـوص کسـبه سـپیدان فـارس تشکیل می‌دادند و با وجود سه دهه سکونت در این شـهر تـاکنون بـین آن‌هـا و افـراد بـومی ایـن شـهر اخـتلاط و همبستگی خاصی به‌وجود نیامده است. بنابراین بـا کمـی توجه به ترکیب جمعیتی اسـکان یافتـه در شـهر و وضـع فعالیت کنونی و سوابق پایگاه اجتمـاعی آن‌هـا مـی‌تـوان گفت که امروزه اقشار و طبقات مختلفی در شهر یاسـوج اسکان یافته است (طرح مطالعات زیست بـوم بویراحمـد علیاء، ساختار اجتماعی، 1383: 21-43).

در جریان این توسعه پرشتاب و بی‌برنامه، شـهر دچـار معضلات مختلفی شده است که سیستم مدیریتی شهر بـه تنهایی قادر به حل این مشکلات نیست. مجموعه مباحث مذکور موید اهمیت مشارکت و همکاری نهادهای مـدنی و خصوصـاً شـهروندان بـا نهادهـای اجرایـی شـهر (بـه خصوص شهرداری) می‌باشد. در این پژوهش در راستای تحقـق حکمروایـی خـوب شـهری و همچنـین بـه دلیـل گستردگی مفهـوم حکمروایـی شـهری، بـر روی یکـی از شاخصه‌های آن یعنی بعد مشارکت متمرکز مـی‌شـویم تـا میزان آن در مدیریت شهری یاسوج بررسی شود.

نوشتار حاضر، به بررسی اهدافی چون میزان مشـارکت شـهروندان (هـم از بعـد ذهنـی و هـم از بعـد عینـی) در مـدیریت شـهری شـهر یاسـوج و معنـاداری رابطـه بـین معیارهای حکمرانی خوب شـهری (از جملـه شـفافیت و پاسخگویی، عدالت اجتماعی، کارایی و اثربخشی، حقـوق شـهروندی و همچنـین اعتمـاد اجتمـاعی) بـا مشـارکت شهروندان در مدیریت شهری یاسوج می پردازد.

چارچوب نظری تحقیق

مشارکت شهروندان در مدیریت شهری

رشد فزاینده شهرنشینی و گسترش رونـد شـهرگرایی و پیچیده‌تر شـدن نظـام جامعـه شـهری از جملـه عـواملی هستند کـه ضـرورت مشـارکت شـهروندان در مـدیریت شهری را بیش از پیش کرده‌انـد (UNDP, 1999: 428). در پارادایم مدیریت شهری، نقش‌ها و کارکردهای شـهری جدیـدتری بـرای دخالـت دادن نظـام مـدیریت شـهری (شهرداریها و شوراهای شهر) و شهروندان در برنامه‌ریزی درنظر گرفته شده است. رکن اصلی اجرای طـرح توسـعه شهری نیز مشارکت همه جانبه افراد و گروه‌هـای شـهری است. در مفاهیم برنامه‌ریزی، اصـطلاح «توسـعه از پـایین

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

به بالا» ناظر بر نقش مشارکت مردم است. مشارکت شهری را می‌توان به معنای شرکت و حضور جدی و فعال گروه‌های شهری در فعالیت های اجتماعی و اقتصادی دانست. از دهه 1990 میلادی، توجه فزاینده‌ای به رویکرد مشارکتی صورت گرفته است؛ به طوری که این پارادایم در حال حاضر، به‌عنوان یکی از معیارهای ارزیابی عملکرد مدیریت شهری محسوب می‌شود (نجاتی، 1379: 5).

نظام مدیریت شهری مانند دیگر نهادها در تبادل و تعامل با جامعه و شهروندان معنا پیدا می‌کند. دخالت مردم در امور شهری از اصیل ترین شیوه‌های رشد ملی به‌شمار می‌رود، تجربه سودمند و شوق انگیز محلی در اداره امور جمعی، رغبت مردم را برای پرداختن به کارهای بزرگ تر ملی تحریک می‌کند و آنان با تکیه بر نتایج سودمندی که از مشارکت محلی به‌دست می‌آورند، به مشارکت‌های بزرگ ملی کشور راغب می‌گردند (طوسی، 1380: 6). کارشناسان مسائل توسعه بر این باورند که در جریان تغییر و تحولات اجتماعی و اقتصادی، مردم به‌عنوان مرکز ثقل و ترکیب کننده منابع، امکانات و سرمایه به‌عنوان عامل اصلی پیش برنده محسوب می‌شوند (شوماخر، 1389: 132).

تجربه نشان داده است که مشارکت مردمی در اداره امور شهری باعث بهبود کارایی و تخصیص هزینه در زمینه اولویت‌های اجتماعی و پروژه‌های زیر بنایی می‌گردد. مشارکت مردمی که نوعی تمرکزگرایی در اداره امور می‌باشد؛ باعث افزایش توسعه انسانی و عامل برابری و تحقق عدالت اجتماعی- سیاسی می‌گردد (حکمت نیا و موسوی، 1381: 134). امروزه اهمیت و ضرورت مشارکت در انجام امور به‌منظور افزایش کیفیت، کاهش هزینه‌ها، افزایش بهره‌وری، سهیم کردن شهروندان در پذیرش مسئولیت، فراهم سازی نیروی انسانی و مالی برای شهرداریها، کاهش بار تصدی‌گری سطوح ملی نسبت به برنامه‌های محلی و افزایش شهروندان آگاه بر کسی پوشیده نیست. مشارکت مردم در روند تصمیم‌گیری شهری یکی از عناصر اصلی حکومت مردمی بوده و افزایش مشارکت مردم در امور شهری می‌تواند در ایجاد تعادل شهری نقش ارزنده‌ای را ایفا نماید. این موارد نشان می‌دهد که در جهان آشفته و زندگی پیچیده شهری، بدون همکاری و مساعدت‌های مردمی، نمی‌توان به توسعه شهری مطلوب و پایداری دست یافت. در واقع مشارکت شهروندان، موتور محرکه مدیریت شهری است. لذا ایجاب می‌کند که افراد جامعه در تمامی امور شهری، همکاری فعال و گسترده‌ای را دنبال کرده و با مشارکت فعال در جامعه، خواسته‌های مشروعشان را تحقق بخشند (ربانی و دیگران، 1386: 4؛ حبیبی و سعیدی رضوانی، 1384: 15).

نظریه پردازان مشارکت اجتماعات محلی معتقدند که مشارکت شهروندان در اداره امور خود هم "حقیقت" و هم "ارزش" است. نظریات امروزی تأکید می‌کنند که مشارکت شهروندان در اداره امور مربوط به خود، هم بارهای سنگینی از دوش دولت مرکزی بر می‌دارد و هم ضامن اجرای صحیح برنامه‌های ملی در سطوح منطقه‌ای و محلی گردیده و هم رضایت اجتماعات محلی را فراهم کرده است (شوریابی، 1386: 2). در همین رابطه بعضی از صاحب نظران مدیریت شهری معتقدند که بایستی بخشی از مدیریت و برنامه‌ریزی شهری به نهادهای مردمی واگذار شود و ضرورت این امر را در یک رویکرد اساسی این چنین مطرح می‌کنند: به واسطه مشارکت مردم در فرایند توسعه شهری، مدیران شهری بهتر می‌توانند مسائل و نارسایی‌های اجتماعی شهر را شناخته و در جهت حل آن و نهایتاً بهسازی و توسعه شهری اقدام نمایند (رزمجوئی، 1382: 7).

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

روش شناسی تحقیق

نوع تحقیق حاضر کاربردی- توسعه‌ای و روش آن توصیفی - همبستگی بوده که با بهره‌گیری از ابزار پیمایش انجام شده است. محدوده جغرافیایی مورد مطالعه شهر یاسوج و جامعه آماری پژوهش جمعیت ساکن در نواحی چهارگانه شهر در سال 1385-که تعداد آن‌ها 100544 نفر بوده است - می‌باشند. برای بررسی میزان مشارکت و سایر عوامل از طیف پنج گزینه‌ای مقیاس لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) استفاده گردید و جهت تجزیه و تحلیل نهایی اطلاعات پرسشنامه از نرم افزار SPSS استفاده شد. در خصوص اعتبار و روایی وسیله اندازه‌گیری، می‌توان گفت که پرسشنامه مقدماتی، ابتدا به تعدادی از متخصصین مربوطه، ارجاع گردیده و در نهایت اعتبار صوری وسیله اندازه‌گیری با حذف و اصلاح گویه‌ها توسط اساتید و خبرگان دانشگاهی حاصل شد. برای بررسی پایایی گویه‌ها و شاخص‌های مربوطه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید. به این صورت که تعداد 35 پرسشنامه که روایی آن‌ها تأیید و اصلاحات لازم بر روی آن ها صورت گرفته بود، با استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای توزیع گردید. در این روش نمونه‌گیری به تناسب مناطق و تعداد ناحیه‌ها، محلات و بلوکها انتخاب و شهروندان نیز جهت پاسخگویی به سؤالات پرسشنامه در هر بلوک به صورت تصادفی ساده برای اجرای پیش آزمون[1] انتخاب شدند. پس از تکمیل، پاسخ‌ها جمع بندی و ارزیابی شد و در نهایت از طریق نرم افزار SPSS ضریب آلفای کرونباخ برای آن‌ها محاسبه گردید که بر اساس آن میانگین ضریب مذکور برای تمام شاخص‌ها به میزان 81/. محاسبه شد که ضریب فوق بیانگر اعتبار قابل قبولی برای پرسشنامه می‌باشد. جداول شماره (1) و (2) ضرایب مذکور را به صورت جزوی‌تر نشان می‌دهند.

بعد از اجرای پیش آزمون و پایایی گویه‌ها، حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران[2] با سطح معناداری 95 درصد، 320 نفر محاسبه شده است که روش نمونه‌گیری آن خوشه‌ای چند مرحله‌ای است و 320 پرسشنامه حجم نمونه بین نواحی چهارگانه شهر یاسوج مانند روش نمونه‌گیری پیش آزمون توزیع گردید.

$$n = \frac{\frac{t^2 qp}{d^2}}{1 + \frac{1}{N}\left(\frac{t^2 qp}{d^2} - 1\right)}$$

n: حجم نمونه

N: حجم جمعیت یا جامعه

p: درصد توزیع صفت در جامعه یعنی نسبت درصد افرادی که دارای صفت مورد مطالعه‌اند

q: درصد افرادی که فاقد آن صفت در جامعه‌اند

t: ضریب ثابت

d: تفاضل نسبت واقعی صفت در جامعه با میزان تخمین محقق برای وجود آن صفت در جامعه (حافظ نیا، 1389: 167).

$$n = \frac{\frac{(۱.۹۶)^۲(۰.۳)(۰.۷)}{(۰.۰۵)^۲}}{۱ + \frac{۱}{۱۰۰۵۴۴}\left(\frac{(۱.۹۶)^۲(۰.۳)(۰.۷)}{(۰.۰۵)^۲} - ۱\right)} = ۳۲۰$$

در این رابطه p =0/7 q =0/3 t=1/96 (با احتمال 95 درصد) d =%5 می‌باشد.

مواد و روش‌ها

سنجش مشارکت شهروندان در مدیریت شهری یاسوج

در این تحقیق جهت سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری یاسوج، مشارکت به دو بعد عینی و

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

ذهنی تقسیم بندی شده است. هر کدام از این ابعـاد دارای شاخص‌هایی است که در مجموع از شش شاخص جهت سنجش مشارکت استفاده شده است.

1) مشارکت ذهنی: بعد ذهنی مشارکت کـه معمـولاً بـه دو زیر مقیاس نگرش و تمایل تقسیم می‌شود.

در تحقیق حاضر برای سنجش مشارکت در بعد ذهنـی از یازده گویـه اسـتفاده شـده کـه از هفـت گویـه جهـت سنجش نگرش مشارکت و چهـار گویـه جهـت سـنجش تمایـل بـه مشـارکت اسـتفاده شـده اسـت. (ج 1) ابعـاد، شاخص‌ها و گویه‌های ذکر شده را نشان می‌دهد.

ج 1. مدل تحلیلی تحقیق: ابعاد، شاخص ها و گویه های مشارکت شهروندی در مدیریت شهری.

مؤلفه	ابعاد	شاخص ها	گویه ها	ضریب پایایی هر شاخص	ضریب پایایی کل
مشارکت شهروندی	ذهنی	تمایل به انجام فعالیت های مختلف در سطح شهر	▪ فعالیت های عمرانی (ایجاد میدان، خیابان، مدرسه و ...) ▪ فعالیت های مربوط به محیط زیست (ایجاد فضای سبز، جنگل کاری و ...) ▪ فعالیت های مربوط به خدمات شهری (نظافت شهری، دفع زباله و ...) ▪ فعالیت های مربوط به رفاه شهری (ایجاد فرهنگ سرا، کتابخانه و ...)	/85	/81
		نگرش به مشارکت	▪ انسجام و همدلی با مسوولین ▪ عملکرد بهتر مدیریت شهری ▪ ایجاد روحیه همدلی و وفاق در جامعه ▪ استفاده بهینه از امکانات مادی و غیرمادی ▪ کاهش هزینه های مدیریت شهری ▪ کارآمدی و توانمندی مدیریت شهری	/89	
	عینی	وضعیت پرداخت هزینه های اقتصادی و درآمدی شهر	▪ پرداخت عوارض و بهای خدمات شهری ▪ کمک هزینه مستقیم به شهرداری ▪ تأمین مالی هزینه انجام طرح های شهرداری	/72	
		وضعیت انتقاد و حضور از عملکرد مدیریت شهری	▪ نظارت بر فعالیت های شهرداری ▪ انتقاد از اجرای قوانین شهری ▪ اطلاع رسانی مسائل و مشکلات شهر ▪ انتقاد از عملکرد مسئولین شهری	/82	
		عضویت در انجمن ها و سازمان های سازمان های داوطلبانه	▪ سازمان های غیر دولتی (NGO ها) ▪ سازمان های اجتماعی (بسیج، گروههای صنفی، گروههای هنری و ...)	/83	
		وضعیت همکاری و شرکت در تهیه طرح های شهری	▪ تأمین مالی هزینه انجام طرح های شهری (کمک مالی) ▪ تأمین نیروی انسانی (کمک فکری) ▪ تأمین ابزار و وسایل فیزیکی مورد نیاز (کمک ابزاری)	/79	

ماخذ: برداشت میدانی نگارندگان، 1390

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

2) مشـارکت عینـی: بعـد عینـی و رفتـاری مشـارکت اجتمـاعی کـه بـه‌صـورت عضـویت، نظـارت، اجـرا و تصمیم‌گیری بروز می‌کند. برای سنجش مشارکت در بعـد عینی ما از چهار شاخص (پرداخت هزینه‌های اقتصادی و درآمـدی شـهر، وضـعیت نظـارت و انتقـاد از عملکـرد مدیریت شهری، عضویت در انجمـن‌هـا و سـازمان‌هـای داوطلبانه، وضعیت همکاری و شرکت در تهیه طرح‌هـای شـهری) اسـتفاده کـردیم. در نهایـت از مجمـوع دو نـوع مشارکت مذکور (مشارکت از بعـد ذهنـی و مشـارکت از بعد عینی)، میزان مشارکت کل در مدیریت شهری یاسوج مورد سنجش قرار گرفت (ج 1).

در این نوشتار همچنین جهت نشان دادن تـأثیر متقابـل معیارهـای حکمرانـی خـوب (از جملـه شـفافیت و پاسخگویی، عدالت اجتماعی، کارایی و اثربخشی، حقـوق شهروندی و همچنین اعتماد اجتماعی) با مشـارکت کـل شهروندان در مدیریت شهری، به بررسی معناداری رابطـه بین این متغیرها پرداخته شد. (ج 2) مدل تحلیلی تحقیـق برای شاخص‌ها و گویه‌های حکمرانـی خـوب شـهری را نشان می‌دهند. با توجه به این جدول، پرسشنامه‌ای جهت آزمون و سنجش اهداف مطرح در تحقیق، طراحی گردید که در ادامه ضمن توضیح هر کدام از ابعاد و شـاخص‌هـا، به یافته‌های تحقیق پرداخته می‌شود.

ج 2. مدل تحلیلی تحقیق: شاخص‌ها و گویه‌های حکمرانی خوب شهری.

	شاخص ها	گویه ها	ضریب پایایی هر شاخص	ضریب پایایی کل
حکمرانی خوب شهری	**شفافیت و پاسخگویی**	▪ اطلاع رسانی به شهروندان در خصوص مسائل مختلف شهری ▪ نظرخواهی از شهروندان درخصوص برنامه ها و طرح های شهری ▪ وضوح رویه ها و مسئولیتها در امور مختلف شهری	/89	/81
	کارایی و اثر بخشی (رضایتمندی اجتماعی)	▪ خدمات شهری ▪ عملکرد شهرداری	/81	
	عدالت اجتماعی	▪ توزیع خدمات در سطح شهر ▪ روند تهیه طرح های شهری	/76	
	آگاهی شهروندی	▪ حقوق ▪ وظایف	/85	
	اعتماد اجتماعی	▪ انتقاد پذیری مسئولان ▪ صداقت مسئولان ▪ قابل اعتماد بودن مسئولان	/78	

ماخذ: برداشت میدانی نگارندگان، 1390

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

محدوده مورد مطالعه

در این تحقیق شهر یاسوج به‌عنوان نمونه موردی انتخاب شده است. این شهر از نظر تقسیمات سیاسی مرکز شهرستان بویراحمد و مرکز استان کهگیلویه و بویراحمد می‌باشد که در عرض جغرافیایی 30 درجه و 39 دقیقه شمالی و طول جغرافیایی 51 درجه و 36 دقیقه شرقی و در ارتفاع 1780 متری از سطح آب‌های آزاد واقع شده است (مهندسین مشاور آمود، 1383: 18). این شهر در شمار شهرهای میانی کشور قرار دارد و جمعیتی معادل 100544 نفر (سرشماری عمومی نفوس و مسکن 1385) در سطحی به وسعت 1822 هکتار با تراکم ناخالص 48 نفر در هکتار گسترده شده است. (ت 1) محدوده مورد مطالعه را در تقسیمات سیاسی کشور و استان نشان می‌دهد.

ت 1. موقعیت شهر یاسوج در تقسیمات کشوری.

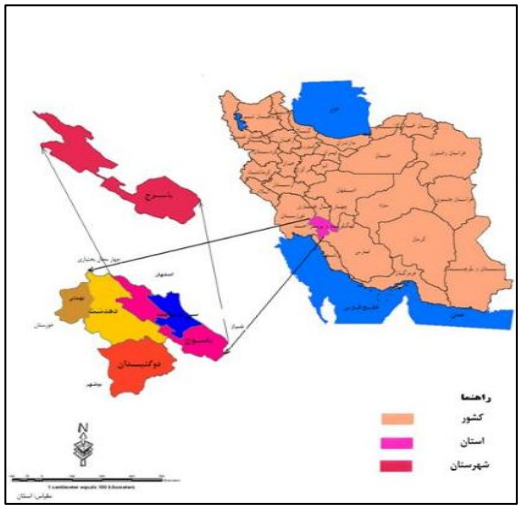

یافته‌های تحقیق

بررسی ویژگی‌های دموگرافی

بر اساس مطالعات میدانی صورت گرفته 67/2 درصد از پاسخ دهندگان را مردان و 32/8 درصد از آن‌ها را زنان تشکیل می‌دهد. 44/1 درصد افراد پاسخگو مجرد و 55/9 درصد متأهل بودند. همچنین بر اساس گروه سنی، بیشترین تعداد پاسخ دهندگان از گروه سنی 25 تا 34 ساله بودند و کمترین تعداد آن‌ها، گروه سنی بالای 55 ساله بوده که 1/9 درصد معادل 6 نفر را شامل می‌شوند. از نظر سطح تحصیلات 1/9 درصد معادل 6 نفر بی سواد که در کمترین گروه جای دارد و بیشترین سطح سواد یعنی 37/2 درصد معادل 119 نفر در گروه دیپلم جای دارد. در مجموع می‌توان گفت که 50 درصد افراد پاسخ دهنده زیر دیپلم بوده‌اند که نشان دهنده پایین بودن سطح سواد در شهر مورد مطالعه می‌باشد. بر اساس طبقه‌بندی وضعیت فعالیت، بیشترین فراوانی به ترتیب در گروه‌های خدماتی با 28/8 درصد و دولتی 17/8 درصد قرار دارد که ماهیت اداری-دولتی و خدماتی شهر یاسوج را نشان می‌دهد.

براساس اطلاعات جمع آوری شده از 320 نفر مورد پرسش، 11/9 درصد معادل 38 نفر وضعیت درآمد را ذکر نکرده‌اند. بیشترین افراد پاسخ دهنده معادل 33/8 درصد وضعیت درآمدشان را کمتر از 200 هزار تومان ذکر کرده‌اند و کمترین آن‌ها مربوط به رده درآمدی 300-400 هزار تومان می‌باشد، که معادل با 9/4 درصد می‌باشد. این آمار تا حدودی نشان دهنده پایین بودن وضعیت درآمد در شهر مورد مطالعه است. (ج 3) یافته‌های مربوط به ویژگی‌های دموگرافی افراد پاسخ دهنده را نشان می‌دهد.

مشارکت شهروندان از بعد ذهنی

همان طور که (ج 1) نشان می‌دهد جهت سنجش میزان مشارکت شهروندان از بعد ذهنی ما از دو شاخص (نگرش شهروندان به مشارکت و تمایل شهروندان به مشارکت) استفاده شد. جهت سنجش این شاخص‌ها از یازده گویه استفاده گردید. این گویه ها در مقیاس لیکرت

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

از خیلی کم تا خیلی زیاد امتیاز دهی شد که دامنه امتیاز از 1 تا 5 می باشد. کمترین امتیاز برای هر مورد، (1) جهت میزان مشارکت اجتماعی خیلی کم و امتیاز (5) جهت مشارکت اجتماعی خیلی زیاد می‌باشد. مجموع امتیازها، نمره تمایل و نگرش فرد نسبت به مشارکت را تعیین می‌کند. در نهایت جهت سنجش میزان مشارکت شهروندان، طیف 5 گزینه‌ای لیکرت را به سه سطح؛ مشارکت در سطح بالا، مشارکت در سطح متوسط و در سطح پایین طبقه‌بندی گردید. (ج 4) میزان مشارکت شهروندان از بعد ذهنی را که ترکیبی از دو شاخص (تمایل به مشارکت و نگرش به مشارکت) است را نشان می‌دهد.

ج 3 .اطلاعات دموگرافی منتج از پرسشنامه.

ویژگی‌های دموگرافی		تعداد	درصد	درصد تجمعی
جنس	مرد	215	67.2	37.2
	زن	105	32.8	100
سن	15-24	92	28.8	28.8
	25-34	140	43.8	72.5
	35-44	56	17.5	90
	45-54	26	8.1	98.1
	+55	6	1.9	100
وضعیت تأهل	مجرد	141	44.1	44.1
	متأهل	179	55.9	100
وضعیت فعالیت	بیکار	41	12.8	12.9
	خانه‌دار	32	10.0	23
	دانشجو	73	22.8	45.9
	خدماتی	92	28.8	74.8
	دولتی	57	17.8	92.8
	کشاورز	4	1.3	94
	بازنشسته	19	5.9	100
	مجموع	318	99.4	-
	عدم پاسخ	2	0.6	-
مجموع		320	100	-

ماخذ: برداشت میدانی نگارندگان، 1390

ج 4. میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری از بعد ذهنی.

میزان مشارکت	بالا		متوسط		پایین	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
شاخص اول (تمایل به مشارکت)	140	43/8	132	41/3	48	15
شاخص دوم (نگرش به مشارکت)	247	77/2	28	8/8	45	14/1
مشارکت کل (بعد ذهنی) (میانگین شاخص اول و دوم)	194	60/5	80	25	46	14/5

ماخذ: برداشت میدانی نگارندگان، 1390

همان طور که (ج 4) نشان می‌دهد از 320 نفر مورد پرسش در پرسشنامه، 15 درصد افراد پاسخ دهنده تمایل به مشارکت در سطح پایین، 41/3 درصد تمایل به مشارکت در سطح متوسط و 43/8 درصد افراد تمایل به مشارکت در سطح بالا را دارند. در مجموع میزان تمایل شهروندان شهر یاسوج به مشارکت در فعالیت‌های مرتبط با مدیریت شهری (فعالیت های عمرانی، زیست محیطی و رفاهی – خدماتی شهر) بالا می باشد. همچنین اکثریت شهروندان، 247 نفر (77/2 درصد) نگرش بالایی نسبت به مشارکت دارند. تنها 14/1 درصد پاسخ دهندگان نسبت به مشارکت در مدیریت شهری نگرش پایینی دارند. در مجموع می‌توان گفت که از بعد ذهنی مشارکت شهروندان در مدیریت شهری یاسوج بالا می‌باشد به‌طوری که 60/5 از پاسخ دهندگان گزینه بالا را انتخاب

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

کرده‌اند و تنها 14/5 درصد پاسخ دهندگان مشارکت پایینی داشته‌اند.

در یک جمع‌بندی کلی جهت بررسی معناداری رابطه بین مشارکت شهروندان از بعد ذهنی با مشارکت شهروندان در مدیریت شهری یاسوج از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. با توجه به نتایج به‌دست آمده از این آزمون چنین استنباط می شود که بین نگرش شهروندان به مشارکت و میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری رابطه معناداری وجود دارد. زیرا p-value به دست آمده از این آزمون برابر 0/000 می‌باشد که از میزان سطح معناداری آزمون (a=0/01) کمتر بوده، بنابراین فرض H0 رد می‌شود و فرض H1 مورد قبول واقع می‌شود. یعنی بین نگرش شهروندان به مشارکت با مشارکت آن‌ها در مدیریت شهری ارتباط مستقیمی وجود دارد. این ارتباط در حدود 49 درصد می‌باشد. یعنی ضریب همبستگی بین نگرش شهروندان به مشارکت و میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری برابر r=0/49 می‌باشد.

مشارکت شهروندان از بعد عینی

در این مرحله جهت سنجش میزان مشارکت از بعد عینی از چهار شاخص استفاده شد. این شاخص‌ها با توجه به اهداف و فعالیت‌های مدیریت شهری طراحی شدند. شاخص‌های مذکور به‌طور مفصل در (ج 1) مطرح گردیده است که در این جدول شاخص 3 وضعیت پرداخت هزینه‌های اقتصادی و درآمدی شهر، شاخص 4 وضعیت نظارت و انتقاد از عملکرد مدیریت شهری، شاخص 5 عضویت در نهادها و سازمان‌های اجتماعی و شاخص 6 وضعیت همکاری و شرکت در تهیه طرح های شهری است. در نهایت با توجه به تجزیه و تحلیل سؤالات مربوط به مشارکت عینی، جدول نهایی مشارکت عینی استخراج شده است (ج 5).

ج 5. میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری از بعد عینی.

شاخص / میزان مشارکت	شاخص 3	شاخص 4	شاخص 5	شاخص 6	میزان مشارکت از بعد عینی (میانگین شاخص ها)
بالا	20/3	18/62	28/35	4/94	18/05
متوسط	33/4	22/33	18/9	9/36	20/99
پایین	40/6	39/99	22/15	14/78	29/38
عدم مشارکت	5/6	19/06	30/5	70/44	31/42

یافته‌های منتج از (ج 5)، میزان مشارکت شهروندان از بعد عینی را پایین ارزیابی می‌کند. به‌طوری که اکثر شهروندان هیچ گونه مشارکتی نداشته‌اند و تنها 18/05 درصد آن‌ها مشارکت بالایی داشته‌اند.

پرداخت هزینه‌های اقتصادی و درآمدی شهر (شاخص سوم)

پرداخت به موقع عوارض شهرداری و همچنین کمک‌های داوطلبانه مردم به شهرداری می‌تواند در اجرای بهتر طرح‌های شهری و همچنین ارائه خدمات با کیفیت مطلوب مؤثر باشد. از آنجایی که مهم‌ترین منبع درآمدی پایدار شهرداری برای اداره بهینه شهر، مشارکت شهروندان در پرداخت هزینه‌های زندگی شهری است. این شاخص به‌منظور سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری به‌کار می‌رود. در این پژوهش جهت سنجش مشارکت شهروندان، از مقیاس لیکرت استفاده شده است. در این مقیاس پاسخ دهنده میزان مشارکت خود را در هر یک از عبارت در طیف طبقه بندی شده (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم و اصلا) بیان کردند. پاسخ آزمودنی از نظر عددی (1 تا 6) ارزش

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

گذاری و حاصل جمع عددی میزان مشارکت فرد در این مقیاس را بیان می‌کند. تعداد گویه‌های مطرح شده جهت سنجش مشارکت در این شاخص سه مورد می‌باشد. با توجه به یافته‌های تحقیق، اکثر پاسخ دهندگان (40/6 درصد) مشارکت پایینی داشته‌اند و تنها 20/3 درصد آن‌ها مشارکت بالایی داشته‌اند. همچنین 33/4 درصد مشارکت متوسط و 5/6 درصد نیز مشارکتی نداشته‌اند.

همان طور که ذکر شده سه گویه برای این شاخص در نظر گرفته شد که در زمینه پرداخت عوارض و بهای خدمات شهر، 7/7 درصد پاسخ دهندگان هیچ گونه مشارکتی نداشته‌اند. در کل می‌توان گفت که میزان مشارکت شهروندان در رابطه با این گویه متوسط به پایین بوده است. مشارکت پایین شهروندان برای گویه تأمین مالی هزینه انجام طرح های شهرداری نیز صدق می‌کند. در رابطه با گویه کمک هزینه مستقیم به شهرداری هیچ گونه مشارکتی از طرف پاسخ دهندگان صورت نگرفته است (ج6).

نظارت و انتقاد از عملکرد مدیریت شهری (شاخص چهارم)

انتقاد و نظارت شهروندان بر عملکرد مدیریت شهری یکی از وظایف شهروندان است که در این جا سعی شده در قالب چندین سوال میزان مشارکت در این شاخص را مورد سنجش قرار دهیم. بنابراین از شهروندان خواسته شد تا میزان مشارکت خودشان را به هر یک از گویه‌های ذکر شده در قالب طیف لیکرت بیان کنند. در مجموع می‌توان گفت که میزان مشارکت شهروندان در رابطه با این شاخص پایین و خیلی ناچیز ارزیابی شده است. به طوری که تنها 18/62 درصد از پاسخ دهندگان مشارکت بالایی داشته‌اند و حدود 40 درصد افراد مشارکتی پایین، حدود 19 درصد نیز در این زمینه مشارکتی نداشته‌اند و ما بقی که حدود 22/33 درصد بودند مشارکتی در حد متوسط داشتند.

در مورد این شاخص نیز سه گویه مطرح و مورد سنجش قرار گرفت که در گویه میزان نظارت بر فعالیت‌های شهرداری میزان مشارکت در حدود 30 درصد بیان شد که نشان دهنده میزان پایین مشارکت در جامعه مورد مطالعه می‌باشد. این میزان مشارکت پایین برای دو گویه دیگر میزان انتقاد از اجرای قوانین شهری و میزان انتقاد از عملکرد مسئولین شهر نیز به‌همین صورت می‌باشد (ج7).

ج 6. میزان مشارکت شهروندان در گویه‌های مرتبط با شاخص سوم.

گویه	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		اصلا	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
پرداخت عوارض و بهای خدمات شهر	56	17/5	76	23/8	64	20	60	18/8	39	12/2	25	7/7
تأمین مالی هزینه انجام طرح های شهرداری	42	13/1	49	15/3	68	21/3	71	22/2	53	16/6	37	11/6
کمک هزینه مستقیم به شهرداری	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مجموع	320	100	320	100	320	100	320	100	320	100	320	100

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

ج 7. میزان مشارکت شهروندان در گویه‌های مرتبط با شاخص چهارم.

گویه	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		اصلا	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
میزان نظارت بر فعالیت های شهرداری	9	2/9	12	3/8	74	23/1	68	21/1	68	21/4	85	26/6
میزان انتقاد از اجرای قوانین شهری	25	7/8	32	10	74	23/1	72	22/5	72	22/5	26	8/1
میزان انتقاد از عملکرد مسئولان شهر	40	12/6	60	18/8	67	20/8	62	19/4	45	14	72	22/5
مجموع	320	100	320	100	320	100	320	100	320	100	320	100

عضویت در نهادها و سازمان‌های اجتماعی (شاخص پنج)

براساس مطالعات صورت گرفته به غیر از شاخص پنج، میزان مشارکت در بقیه شاخص‌ها پایین ارزیابی شده است. این شاخص میزان عضویت و همکاری تعداد افراد پاسخ دهنده در نهادها و گروه هایی از قبیل؛ انجمن‌ها و مؤسسات خیریه، گروه‌های ورزشی، گروه‌های هنری، بسیج، انجمن‌ها و احزاب سیاسی، گروه های صنفی و انجمن اولیا و مربیان را بیان می‌کند.

در مجموع از 320 نفر نمونه مورد پرسش، تعداد 98 نفر معادل 30/59 درصد پاسخ دهندگان هیچ گونه مشارکتی نداشته‌اند. از 222 نفر افراد شرکت کننده در نهادها و گروه‌های اجتماعی، 28/35 درصد مشارکت بالایی داشته‌اند که بیشترین افراد مشارکت کننده در همین طیف قرار دارد. در کل 18/9 درصد افراد مشارکت متوسط و 22/15 درصد نیز مشارکت کمی داشته‌اند.

همان طور که ذکر گردید برای این شاخص نیز گویه هایی در نظر گرفته شد که نتایج مطالعات حاکی از آن است که، انجمن‌ها و مؤسسات خیریه با 77/18 درصد، گروه‌های ورزشی با 76/87 درصد و گروه‌های صنفی با 75/31 درصد به ترتیب اولویت‌های اول تا سوم مشارکت را کسب کرده‌اند. در (ج 8) گویه‌ها و میزان مشارکت شهروندان و نوع مشارکت آن نشان داده شده است.

ج 8 . میزان مشارکت شهروندان در گویه های مرتبط با شاخص پنجم

گویه	تعداد	درصد	نوع مشارکت
انجمن اولیا و مربیان	2171	68/12	همکاری
گروه های صنفی	241	75/31	عضویت و همکاری
انجمن‌ها و احزاب سیاسی	165	51/56	همکاری
بسیج	230	71/87	عضویت و همکاری
گروه های هنری	207	64/68	عضویت و همکاری
گروه های ورزشی	246	76/87	عضویت و همکاری
انجمن‌ها و مؤسسات خیریه	247	77/18	عضویت و همکاری

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

وضعیت همکاری و شرکت در تهیه طرح‌های شهری (شاخص ششم)

مشارکت، کلید اصلی اجرای طرح های توسعه شهری در سطح هر کشوری می‌باشد. یکی از علل اساسی به بن‌بست رسیدن طرح‌های شهری، ریشه در بی توجهی به مشارکت و سهم قابل توجه مردم و نهادهای محلی در اجرا دارد (علوی تبار، 1379). مهم‌ترین عواملی که سطح و میزان مشارکت شهروندان را در روند تهیه طرح های شهری تعیین می‌کند عبارتست از مشارکت در تأمین مالی، مشارکت در تأمین نیروی انسانی، مشارکت در تأمین ابزار و وسایل فیزیکی و مشارکت در تصمیم‌گیری‌های مدیریتی تهیه طرح‌ها. شاخص ششم (وضعیت همکاری و شرکت در روند تهیه طرح‌های شهری) با مد نظر قرار دادن عوامل ذکر شده میزان مشارکت شهروندان را در روند تهیه طرح‌های شهری در شهر یاسوج را مورد سنجش قرار می‌دهد، که بیشترین فراوانی افراد با 225 نفر معادل 70/44 درصد هیچ گونه مشارکتی نداشته‌اند و تنها 4/94 درصد پاسخ دهندگان مشارکت بالایی در روند تهیه طرح ها داشتند. در مجموع مشارکت شهروندان در روند تهیه طرح‌ها بسیار ضعیف و حتی می‌توان گفت که هیچ گونه مشارکتی صورت نگرفته است.

برای این شاخص سه گویه مورد سنجش قرار گرفت که در دو گویه تأمین مالی هزینه انجام طرح‌های شهری، تأمین نیروی انسانی (کمک فکری) مشارکت بسیار پایین به‌طوری که شهروندان یاسوجی به ترتیب حدود 10 و 3 درصد برای این دو گویه مشارکت را ثبت نموده‌اند و در گویه تأمین ابزار و وسایل فیزیکی مورد نیاز (کمک ابزاری) مشارکتی صورت نگرفته است. که اکثر شهروندان مهم‌ترین دلیل عدم مشارکت خودشان را بی اطلاع بودن از این گونه طرح‌ها عنوان کرده‌اند (ج9).

در یک جمع‌بندی کلی در مورد سنجش میزان مشارکت از بعد عینی، نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون - خروجی SPSS- نشان داد که بین مشارکت شهروندان از بعد عینی با مشارکت شهروندان در مدیریت شهری ارتباط قوی و معناداری وجود دارد. زیرا p-value به‌دست آمده از این آزمون برابر 0/000 می‌باشد و این مقدار p-value کوچک تر از سطح معناداری a= 0/01 است. بنابراین فرض H0 رد و فرض H1 پذیرفته می‌شود و این رابطه در حدود 79 درصد می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت که رابطه همبستگی (R= 0/793) در سطح بالایی قرار دارد.

ج 9. میزان مشارکت شهروندان در گویه‌های مرتبط با شاخص ششم.

میزان مشارکت / نوع مشارکت	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		عدم مشارکت	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
تأمین مالی هزینه انجام طرح های شهری	19	6	10	3/15	20	6/02	39	12/27	18	5/67	213	66/47
تأمین نیروی انسانی (کمک فکری)	4	1/3	5	1/6	9	2/8	11	3/4	39	12/2	252	78/8
تأمین ابزار و وسایل فیزیکی مورد نیاز (کمک ابزاری)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

بررسی معیارهای حکمرانی خوب شـهری در شـهر یاسوج

در بین معیارهای مذکور مشارکت، اصل و بنیان نظریـه حکمرانی محسوب می‌شود. در این نوشتار پنج شـاخص (شـفافیت و پاسـخگویی، عـدالت، کـارایی و اثربخشـی، شهروندمداری و اعتمـاد اجتمـاعی) مـورد بررسـی قـرار گرفت. جهت سنجش معیارها تعداد 34 سـؤال در قالـب مقیاس لیکرت مطرح شـد و از شـهروندان خواسـته شـد نظرات خودشان را در قالب طیف پنج گزینه‌ای مربوط به هر معیار مطرح کنند.

آنگاه پاسخ آزمودنی از نظر عددی ارزش گذاری شد و مجمـوع امتیازهـا، میـزان رعایـت معیارهـای مـذکور در مدیریت شهری یاسوج را نشان می‌دهد (ج 2 گویـه‌هـای مطرح جهت سنجش هر معیار را نشان می‌دهـد). پـس از آن که آمار توصیفی مربوط به هر معیار به‌دست آمـد. (ج 10) جهت بررسی معناداری رابطه بین معیارهـای مـذکور بـا مشـارکت شـهروندان در مـدیریت شـهری از آزمـون همبستگی پیرسون استفاده شد.

یافته‌های جدول بالا که از دیدگاه 320 نفر شـهروند بـه دست آمده، نشان می‌دهد که معیارهای حکمرانـی خـوب شـهری در مـدیریت شـهری یاسـوج از سـطح حـداقلی پیروی می‌کند. همچنین معیارهای ذکر شـده در مـدیریت شـهری بـه خصـوص شـهردارای رعایـت نشـده اسـت به‌طوری که اکثر شهروندان گزینه‌های خیلی کـم و کـم را انتخـاب کردنـد. در بـین معیارهـای مـذکور، معیـار رضایتمندی از عملکرد مدیریت شهری نسـبت بـه دیگـر معیارها از وضعیت بهتـری برخـوردار اسـت. بـر عکـس معیـار آگـاهی شـهروندی از وضـعیت نامناسـبی پیـروی می‌کند و اکثر شهروندان با حقوق و وظـایف خـود آشـنا نیستند. با توجـه بـه سـؤال کلـی کـه در مـورد حقـوق و وظایف شهروندان در قبال مدیریت شهری پرسـیده شـد، اکثر پاسخ دهندگان مهم‌ترین وظیفه خود را نظافت شـهر و جمع‌آوری زباله ذکر کردند و بـا حقـوق خـود آشـنایی کاملی نداشتند.

ذکر این نکته لازم است که آمار و ارقام جـدول بـالا از میانگین سؤالات مربوط به هر معیار به‌دست آمده است.

ج 10. معیارهای حکمرانی خوب شهری در مدیریت شهری یاسوج از دیدگاه شهروندان.

گزینه / معیارها	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
میزان شفافیت و پاسخگویی عملکرد مدیریت شهری	19	6/06	35	10/93	60	18/62	74	23/07	132	41/3
میزان رعایت اصول عدالت اجتماعی در روند تهیه طرح ها و توزیع خدمات	11	3/52	40	13/46	89	27/94	81	25/38	99	30/8
میزان کارآیی و اثر بخشی (رضایتمندی از عملکرد مدیریتی شهری)	28	8/67	53	16/44	116	36/22	64	20	60	18/70
میزان آگاهی شهروندی	12	3/8	34	10/6	105	32/8	78	24/4	91	28/4
میزان اعتماد شهروندان به مدیران شهری	24	7/57	36	11/25	87	27/35	71	22/3	101	31/57

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

در مرحلـه بعـد جهـت بررسـی معنـاداری رابطـه بـین معیارهای حکمرانی خوب با متغیر مشـارکت شـهروندان در مدیریت شهری با توجه به فاصله‌ای بـودن متغیرهـا از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است (ج 11).

با توجه به خروجـی SPSS و نتـایج بـه‌دسـت آمـده از آزمون همبستگی در می‌یابیم که بین معیارهای حکمرانی خـوب شـهری بـه‌عنـوان متغیرهـای مسـتقل و میـزان مشارکت شهروندان در مدیریت شـهری بـه‌عنـوان متغیـر وابسته رابطه معناداری وجود دارد. زیرا p-value به‌دسـت آمده از این آزمون برابر 0/000 می‌باشد و ایـن مقـدار p-value کوچـک‌تـر از سـطح معنـاداری a= 0/01 اسـت. بنابراین فرض H0 رد و فرض H1 پذیرفته می‌شود.

ج 11. نتایج آزمون همبستگی معیارهای حکمرانی خوب شهری با مشارکت شهروندان در مدیریت شهری یاسوج.

		مشارکت شهروندی	شفافیت و پاسخگویی	کارآیی و اثر بخشی	عدالت اجتماعی	آگاهی شهروندی	اعتماد اجتماعی
مشارکت شهروندی	همبستگی پیرسون	1	.382**	.238**	.205**	.793**	.377**
	سطح معنی داری (دو طرفه)		0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
	تعداد	318	318	318	318	318	318
شفافیت و پاسخگویی	همبستگی پیرسون	.382**	1	.372**	.563**	.631**	.422**
	سطح معنی داری (دو طرفه)	0.000		0.000	0.000	0.000	0.000
	تعداد	318	320	320	320	318	320
کارآیی و اثر بخشی	همبستگی پیرسون	.238**	.372**	1	.551**	.228**	.489**
	سطح معنی داری (دو طرفه)	0.000	0.000		0.000	0.000	0.000
	تعداد	318	320	320	320	318	320
عدالت اجتماعی	همبستگی پیرسون	.205**	.563**	.551**	1	.345**	.687**
	سطح معنی داری (دو طرفه)	0.000	0.000	0.000		0.000	0.000
	تعداد	318	320	320	320	318	320
آگاهی شهروندی	همبستگی پیرسون	.793**	.631**	.228**	.345**	1	.388**
	سطح معنی داری (دو طرفه)	0.000	0.000	0.000	0.000		0.000
	تعداد	318	318	318	318	318	318
اعتماد اجتماعی	همبستگی پیرسون	.377**	.422**	.489**	.687**	.388**	1
	سطح معنی داری (دو طرفه)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	
	تعداد	318	320	320	320	318	320

**99% اطمینان با سطح معناداری 0/01

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

نتایج (ج 11) نشان می‌دهد که همبستگی مثبت و مستقیمی بین متغیرها وجود دارد به این صورت که با افزایش میزان متغیرهای مستقل (معیارهای حکمرانی خوب شهری)، میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری افزایش می‌یابد. در بین معیارهای مذکور، معیار آگاهی شهروندی، ارتباط قوی و معناداری با متغیر مشارکت شهروندی دارد به طوری که این ارتباط در حدود 80 درصد می‌باشد. اما همبستگی بقیه معیارها با متغیر مشارکت شهروندی پایین می‌باشد.

همان طور که در مباحث نظری مطرح است که بین معیارهای حکمرانی خوب شهری ارتباط متقابل و تنگاتنگی وجود دارد. نتایج (ج11) این ارتباط را به صورت کمی نشان می‌دهد. با توجه به محاسبات صورت گرفته مشخص شد که ارتباط بین معیارهای حکمرانی خوب شهری در سطح متوسط و حتی متوسط به پایین می باشد؛ به‌عنوان مثال بین معیارهای کارآیی و اثر بخشی و عدالت اجتماعی همبستگی متوسطی وجود دارد میزان همبستگی بین این دو معیار 55 درصد می‌باشد.

نتیجه

یکی از جالب‌ترین و موفقیت آمیزترین الگوها در زمینه مدیریت شهری، الگوی حکمرانی خوب شهری است که در واقع یک سیستم مدیریت شهری به شکل مشارکتی می‌باشد، که سه نهاد جامعه مدنی، بخش خصوصی و دولت در تمامی تصمیم گیری های مربوطه مشارکت می کنند. این الگو با معیارهایی چون مشارکت، شفافیت، پاسخگویی، قانونمندی، عدالت، کارآیی و اثربخشی و جهت‌گیری توافقی که بر بینش راهبردی و تمرکززدایی تأکید دارد به‌عنوان اثربخش ترین، کم هزینه‌ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریت نظام پیچیده و چند سطحی امروزه شهرها، مطرح شده است. محوریت این رویکرد در مدیریت شهری، بر مبنای توسعه‌ای مردم سالار و برابر خواهانه، برای تأثیر گذاری تمامی نیروهای دارای نفع و نفوذ در اداره امور شهرها و همچنین پاسخگویی به تمامی نیازهای این گروه‌ها می‌باشد.

با کمی دقت می‌توان دریافت که مفاهیم و شاخصه‌های حکمرانی خوب شهری یک هدف مشترک را دنبال می‌کنند و آن مقتدرسازی شهروندان است. مقتدرسازی فرایندی است که از طریق آن افراد به اندازه کافی قدرت می یابند تا در رویدادها و فعالیت مؤسساتی که بر زندگی آن‌ها اثر می‌گذارد، مشارکت کنند. بدون مشارکت فعال شهروندان، حکمرانی شهری در مفهوم واقعی آن تحقق نخواهد یافت و مدیریت شهری در چارچوبی محدود و ایستا و بدون مشارکت شهروندان، با اعمال قدرتی یک سویه و مسلط در تصمیم‌گیری نسبت به مسائل شهر و شهروندان باقی خواهند ماند. حضور و مشارکت مردم در اداره امور از اصول بدیهی و اولیه تحقق این نظریه و گام اول رسیدن به حکمروایی خوب شهری می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت مشارکت شهروندان موتور محرکه مدیریت شهری است که نقش عمده‌ای در حل بسیاری از مشکلات و مسائل شهری دارد. نتایج به دست آمده از این پژوهش در راستای اهداف تحقیق به شرح زیر جمع‌بندی می‌شوند:

براساس مطالعات صورت گرفته مشخص شد که تمایل به مشارکت از بعد ذهنی بسیار بالاست و نگرش بسیار مناسبی به مشارکت در شهر مورد مطالعه وجود دارد و بستر مشارکت در شهر یاسوج فراهم است.

بعد عینی مشارکت که از طریق مشارکت شهروندان در نهادها و گروه‌های اجتماعی، روند تهیه طرح‌ها، وضعیت پرداخت هزینه‌های اقتصادی شهر و وضعیت نظارت و انتقاد از عملکرد مدیریت شهری سنجیده شد، در سطح پایینی قرار دارد. در بین شاخص‌های مذکور، شاخص

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

پنج یعنی عضویت در نهادهـا و گروههـای اجتمـاعی در وضعیت بهتری قرار دارد.

راهکارها و پیشنهادها

با توجه به اهمیت چشمگیر مشـارکت مردمـی و نقـش مهمی که حکمرانی خوب شهری در اداره امور شـهر دارد و با نظر به نتایجی که از تجزیه و تحلیل این پـژوهش بـه دست آمـد راهکارهـای زیـر جهـت ارتقـای سـطح ایـن مشارکت پیشنهاد می‌گردد:

1. رعایت اصول عدالت اجتمـاعی در رونـد تهیـه طرح ها و توزیع خدمات و فعالیت هـا در سـطح منـاطق شهری. این امر می‌تواند از جهات متعددی بر رضایتمندی اجتماعی، احساس تعلق به منطقه مسـکونی و در نهایـت بر مشارکت شهروندان در امور شهری تأثیر مثبتـی داشـته باشد.

2. جلب اعتماد شـهروندان از طـرف شـهرداری از طریق برخورد یکسان با همه مراجعین در اعمـال ضـوابط و مقررات و پرهیز از اعطای هر گونـه امتیـاز خـاص بـه اشخاص خاص، به فعلیت رسـاندن نظـرات شـهروندان، رعایت اصول اخلاقی و پرهیز از هرگونـه ضـابطه بـازی، آمادگی مدیران و مسئولان شهر برای پذیرش انتقاد.

3. با توجه به بررسی‌های صـورت گرفتـه در ایـن تحقیق، مشخص شد که اکثر پاسخ دهندگان بـا حقـوق و وظایف خود آشنایی چندانی ندارند و اکثر آن هـا، مهـم‌ترین وظیفه خـود را بـه‌عنـوان یـک شـهروند، نظافـت و پاکیزگی شهر عنوان کردند. بنابراین آموزش شـهروندی و آشـنا نمـودن شـهروندان بـا مفهـوم شـهروند، حقـوق و وظایف و مسئولیت‌هـای آنـان نقـش مهمـی در افـزایش مشارکت شهروندان دارد.

4. پیوند بیشتر انجمن های شهری به‌ویـژه شـورای شهر بـا شـهروندان از راه افـزایش برگـزاری نشسـت‌هـا گردهمایی‌ها و سمینارها و بهـره گـرفتن از دیـدگاه‌هـای شهروندان در تنظیم آیین نامه‌ها.

5. شفاف‌سازی سیاست‌هـا، قـوانین و مقـررات در زمینه طرح‌های عمرانی و توسعه.

6. با توجه به اظهار نظر اکثر پاسخ دهندگان مبنـی بر نبود سامانه و شبکه‌ای در سطح شـهر جهـت انعکـاس نظرات، ایده‌ها، انتقادات و شکایات شهروندان از عملکرد مدیریت شهری، گسـترش شـبکه‌هـای اطـلاع رسـانی و سامانه‌های ارتبـاطی نقـش مهمـی در افـزایش مشـارکت شهروندان دارد.

در پایان می‌توان متذکر شد که اگر معیارهای حکمرانـی خوب شهری که در این نوشتار مطرح شد در سطح شـهر پیاده شود و رعایت گردد، مشـارکت شـهروندان در اداره امور محلی خود افزایش می‌یابد هم چنان که اکثـر پاسـخ دهندگان مهم‌ترین دلایل عدم مشارکت خودشان را عـدم رعایت معیارهای مذکور عنوان کرده‌اند.

پی نوشت

1. Pretest
2. Cochran

منابع

- بـایزدی، ابـراهیم و عباسـی، نـرگس. (1389)، تحلیـل داده‌هـای پرسش‌نـامه بـه کمک نرم افـزار SPSS 18 ، تهـران، نشر عابد.
- حافظ نیا، محمد رضا. (1389)، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران، انتشارات سمت.
- حبیبـی، محسـن و سـعیدی رضـوانی، هـادی. (1384)، شهرسازی مشارکتی؛ کاوشی نظـری در شـرایط ایـران، هنرهـای زیبا، شماره 24، صفحه 15-24.
- حکمت نیا، حسن و میر نجف موسوی. (1381)، تحلیـل تاریخی از مشارکت شـهروندان در اداره امـور شـهرهای ایـران، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره 80.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]

- ربانی، رسول، محمد عباس زاده و وحید قاسمی. (1386)، بررسی تأثیر رفاه اقتصادی و اجتماعی بر میزان مشارکت شهروندان در امور شهری (مورد مطالعه شهر اصفهان)، مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی، مشهد، زمستان.
- رزمجویی، بهروز. (1382)، راهبردهای مشارکت مردمی در طرحهای شهری، همایش مسائل شهرسازی ایران، شیراز.
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کهگیلویه و بویر احمد، طرح مطالعات زیست بوم بویراحمد علیاء؛ ساختار اجتماعی 1383.
- شوریابی، حسین. (1386)، ارزیابی الگوهای مشارکت شهروندان تهرانی در طرح های توسعه شهری و ارائه الگوی بهینه، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس.
- شوماخر، ارنست فریدریک. (1389)، کوچک زیباست، ترجمه علی رامین، چاپ پنجم، تهران، انتشارات سروش.
- طوسی، محمد علی. (1380)، مشارکت در مدیریت و مالکیت، چاپ چهاردهم، تهران، انتشارات سازمان مدیریت دولتی.
- عباس زاده، محمد. (1387)، بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در امور شهر موردی؛ اصفهان، رساله دکتری جامعه شناسی، دانشگاه اصفهان.
- علوی تبار، علیرضا. (1379)، بررسی الگوهای مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها (تجارب جهانی و ایران)، جلد اول، تهران، انتشارات سازمان شهرداری های کشور.
- مرکز آمار ایران (1345)، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی و نفوس مسکن، یاسوج.
- مرکز آمار ایران (1355)، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی و نفوس مسکن، یاسوج.
- مرکز آمار ایران (1365)، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی و نفوس مسکن، یاسوج.
- مرکز آمار ایران (1375)، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی و نفوس مسکن، یاسوج.
- مرکز آمار ایران (1385)، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی و نفوس مسکن، یاسوج.
- مهندسین مشاور آمود (1383)، طرح تفصیلی شهر یاسوج، جلد سوم، مسکن و شهرسازی استان کهگیلویه و بویراحمد.
- نجاتی، سید محمود (1379)، پارادایم جدید مدیریت شهری، فصلنامه مدیریت شهری، سال اول.
- Dekker, K. & Kempen, R. (2004). *Urban governance within the big cities policy*, journal of cities, Vol 21. pp 41-55.
- McCarney, P.; Halfani, M. and Rodríguez, A. (1995). *Towards an Understanding of Governance, the emergency of an idea and its implications for urban research in developing countries*. University of Toronto.
- UNDP. (1999). *Human Development Report*, New York.
- UN-HABITAT (2009). *Urban governance index (UGI) a tool to measure progress in achieving good urban governance*. Available in www.unhabitat.org.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-27]